

Бєгалов Євгеній Павлович,

здобувач науково-дослідної лабораторії з
проблем експертно-криміналістичного
забезпечення навчально-наукового
інституту № 2 Національної академії
внутрішніх справ

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Переважає більшість злочинів характеризується типовими проявами ситуаційної зумовленості розслідування, пов'язаної із наявністю певної сукупності даних, які отримує слідчий і на які спирається в прийнятті рішень, організуючи свою роботу. Типова слідча ситуація – свого роду «абстрагована штучна модель, яка відображає стан наявної у слідчого інформації про обставини злочину й обстановку, що склалася на відповідному етапі розслідування» [1, с. 111].

Застосування ситуаційного підходу під час розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України має важливе методологічне значення, адже виділення типових слідчих ситуацій дозволяє сформулювати адекватні відповідним тактичним завданням програми діяльності слідчого та інших суб'єктів [2, с. 964] з метою встановлення обставин як конкретного злочину, так і усієї злочинної діяльності.

Для встановлення цих обставин використовують як загальні закони пізнання, так і особливі правила кримінально-процесуального доказування [3, с. 163]. У кримінальному процесуальному значенні така діяльність слідчого, як сторони обвинувачення, полягає у отриманні доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та НСРД, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 93 КПК України) [4].

Типовим у криміналістичній літературі є поділ слідчих ситуацій залежно від місця та способу незаконного переправлення іноземних громадян через державний кордон України: 1) застосування злочинцями класичного каналу, пов'язаного з переправленням

іноземних громадян через державний кордон України без відповідних документів поза пунктами пропуску через державний кордон України або у пунктах пропуску через державний кордон з приховуванням від прикордонного контролю; 2) використання підроблених, чужих паспортних документів для перетинання державного кордону у пунктах пропуску через державний кордон України [5, с. 69]. Здійснюються класифікації й за іншими критеріями (залежно від характеру первинного матеріалу про подію злочину та джерело інформації; залежно від ступеня обізнаності органу розслідування стосовно події незаконного переправлення іноземців через державний кордон; залежно від місця та способу незаконного переправлення осіб через державний кордон України; залежно від наявності інформації про учасників організованої злочинної групи і її лідера) [6, с. 58–69; 5, с. 61–63; 7, с. 51].

На нашу думку, визначальне значення для початкового етапу розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України мають відомості про особу злочинця та про спосіб учинення злочину, на основі яких мають формуватися типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування. На їх формування суттєвий вплив має характер первинного матеріалу про подію злочину та джерело інформації, до якої належать: інформація, що отримана з оперативних джерел; скарги і заяви свідків; інформація, отримана під час перевірки фірм, що надають посередницькі послуги з працевлаштування громадян і шлюбних конфіденційних співробітників, а також запрошують іноземців в Україну; інформація, отримана від Укрбюро «Інтерпол», ДПС та СБУ, правоохоронних органів інших держав; інформація, отримана зі ЗМІ; інформація, отримана від громадських організацій [6, с. 58]. Певні труднощі виникають при отриманні відомостей про осіб, які вчинили злочин, з'ясуванні злочинних зв'язків.

Ключова мета початкового етапу розслідування полягає в отриманні достатніх доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Поставлена мета викликана необхідністю негайного вирішення наступних завдань даного етапу розслідування: вивчення механізму вчинення злочину, передбаченого ст. 332 КК України, у пунктах пропуску шляхом перевірки (дослідження) і оцінки доказів, пізнання їх змісту, перевірки джерел отримання, визначення їх належності, допустимості, достовірності, а також з'ясування їх достатності шляхом зіставлення з наявними доказами або отримання нових доказів, що підтверджують або спростовують їх. На даному етапі розслідування просторово-часовий

зв'язок події злочину в достатній мірі корелює з результативною слідчою ситуацією, фактор часу, ще не в тій мірі деформувалось інформаційне поле, щоб зробити його недоступним для пізнання.

На початковому етапі розслідування злочинів даної категорії діяльність слідчого є досить різноманітною і залежить, насамперед, від слідової картини, виявленої на момент виявлення злочинного діяння і точного уявлення слідчого про те, які сліди ще можуть бути виявлені. Для цього етапу типовими є наступні слідчі ситуації:

1) особу затримано: а) безпосередньо в пункті пропуску при проходженні прикордонного контролю і перевірки документів; б) під час спроби перетину державного кордону поза пунктами пропуску;

2) особа чи декілька осіб затримані при: а) проходженні прикордонного контролю, або б) незаконній спробі перетину державного кордону поза пунктом пропуску; співробітники оперативно-розшукових підрозділів мають у своєму розпорядженні достовірну інформацію про незаконне переправлення осіб через державний кордон України під прикриттям фізичних осіб, посадових осіб паспортно-візових служб, прикордонного контролю, туристичних фірм, або затримана одна або декілька осіб, а особа інших співучасників невідома;

3) у зв'язку із фактом вчинення незаконного переправлення осіб через державний кордон України, іншого злочину, або без такого, співробітники оперативно-розшукових підрозділів мають у своєму розпорядженні достовірну, але неповну інформацію про організовану групу, або організовану міжнародну злочинну групу, діяльність якої пов'язана з незаконним переправленням осіб через державний кордон України (наприклад, коли факт організації незаконної міграції зафіксовано, але інформація про індивідуальні властивості особи співучасників злочину відсутня, або незначна [8, с. 48]).

Для вирішення зазначених нами вихідних слідчих ситуацій необхідний алгоритм дій, де визначального значення набуває не лише система слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів, а й окремих заходів забезпечення кримінального провадження. Їх взаємозумовленість та нерозривна єдність дає можливість слідчому висунути найбільш типові версії, скласти план і обрати правильний шлях розслідування, що в подальшому сприятиме розкриттю злочину, передбаченого ст. 332 КК України, встановленню й притягненню винних до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р. Л. Ситуаційний підхід у формуванні методик розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 110–115.

2. Тіщенко В. В. Слідчі ситуації в методиці розслідування злочинів: поняття, класифікація, значення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 22. С. 961–965.

3. Ходанович В. О. Інститут судової експертизи як джерело доказів в кримінальному судочинстві України та Австрії: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Ч. 31. Т. 11. № 3. С. 162–169.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>.

5. Сорока А. З. Типові слідчі ситуації та основні напрями розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3 (47). С. 476–482.

6. Бугайчук К. Л., Гарна-Іванова І. О., Глобенко Г. І. Особливості розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. 103 с.

7. Бирюков С. Ю. Особенности расследования организации незаконной миграции : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Волгоград, 2008. 226 с.

8. Худина Т. Ф. Методика расследования преступлений, связанных с незаконным оформлением документов для въезда и проживания в России иностранных граждан и лиц без гражданства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Иркутск, 2008. 2015 с.